

Berättelser om Attsjö Båtmansgårds torp, backstugor, lägenheter och fastigheter.

Innehållsförteckning:

Det hårda livet på Johanstorp långt ute i storskogen.	sid 2
Moster Mia från Johanstorp	sid 17
Skogsförmannen Klaes Tumme på Attsjö ångsåg	sid 23
Hur gick det för Klaes Tummes bröder i Norra Amerika?	sid 28

Det hårda livet på Johanstorp långt ute i storskogen.

För att få svar på frågan varför drängen Nils Peter Andersson 1843 började bryta mark i väglöst land en halv mil från Attsjö by, måste vi se vad som utspelade sig i Herråkra på 1700-talet:

År 1765 blev julfirandet på Vraneke Södregård extra festligt för då gifte sig dottern, ”den ärliga och sedesamma” Ingrid Persdotter, med ”den ärlige och beskedlige” bondsonen Nils Persson från Dädesjö. Några år senare ägde paret 1/8 mantal Bihult och hade börjat bilda familj, men barnen kom inte så tätt som de brukade och endast tre nådde vuxen ålder. Nils och Ingrid drev gården framgångsrikt. I stallet fanns den tidens ultimata statussymbol; hästen och till den tre olika sadlar, däribland en kvinnosadel.

Eftersom dottern Ingrid skulle få ta över gården, måste de två sönerna flytta hemifrån och tjäna som drängar. Julen 1795 gifte sig Ingrid med Anders Håkansson från Ekeberga socken. Hans far ägde 1/8 mantal Kalkahult och kanske viktigast av allt, familjen hade ett gott anseende. Anders farmor var dotter till komministern Neander i Ekeberga prästgård och hans hustru Christina Andersdotter Schatelovia. Hon härstammade från tre generationer Schatelovius, som varit ärade kyrkoherdar i Långasjö, Dädesjö respektive Stenbrohult. Eftersom släktskap på den tid var både ett skyddsnät och en väg till inflytande, höll de flesta reda på sina minst fyra generationer tillbaka.

När skrev Nils och hustrun Ingrid 1797 skrev över Bihult på sina tre barn, köpte svärsonen Anders en tredjedel för 100 Rd. I juli 1802 dog Nils Persson. Hans frånfälle verkar inte ha varit väntat eftersom skraddaren just förfärdigade ett par byxor och två livstycken åt honom. Bland den avlidnes efterlämnade kläder kan nämnas två par skinnbyxor, tre par stövlar, två par skor och två hattar, persedlar som gav ägaren en viss status. Dödsboet ägde bl.a. tre stutar, en ko, fyra får samt hälften av en unghäst och spannmål för 34 Rd, både för eget bruk och utlånat.

Samma år som Nils dog köpte Anders och Ingrid sista tredjedelen av gården och ägde därmed 1/8 mantal Bihult. De fick tre barn och framtiden såg ljus ut, men ljuset slocknade en vecka före julafton 1810 när Ingrid dog av en hjärtsjukdom, 33 år gammal. Bönder köpte gärna in silver, om de hade råd och dödsboet ägde bland annat tre silverskedar och tre silverbägare, varav en var förgylld. Dessutom hade Ingrid strax före sin död skänkt ett silverhalsband till den yngsta dottern, det enda minne som den lilla skulle ha av sin mor. Det sammanlagda värdet av silvret var knappt 15 Rd men viktigaste var statusen det skänkte. Ingrids garderob värderades till 30Rd, en ansevärd summa. Där ingick bl.a. en klänning av kamlott, ett vackert glansigt ylletyg, och flera dyra vadmalsklänningar varav en blå, åtta livstycken, sju förkläden, många par vantar och handskar, ett flertal särkar och huvudkläden samt hängen av guld och silver. Stor vikt hade lagts vid linneförrådet med vävnader och sängutrustning, bland annat ingick ett stort dyrbart dunbolster. Kreaturen var en gårds dyrbaraste lösöre, på Bihult värderat till 64 Rd. Värdefullast var en stut och sju kokreatur av olika ålder och status. Bland övriga inventarier nämns väggur, klädkista, bibel, postilla samt andra religiösa skrifter.

Efter 15 års äktenskap hade Anders blivit lämnad med tre barn; Stina tio år, Johannes tre år och lilla Johanna nio månader. För änklungen var det socialt accepterat med ett halvt sorgeår innan han gifte om sig, medan ett helt sorgeår påbjöds för änkor, och sommaren 1811 ingick Anders Håkansson äktenskap med Sara Cajsa Petersdotter, bonddotter från Skruv i Herråkra socken. Man kan fråga sig hur svärmodern Ingrid tog emot den främmande kvinnan i sitt hem och hur hon ställde sig till de fem barnen, som den nya frun födde i rask takt. Även om två av dessa dog 1816, så hade det blivit fler att försörja och Ingrids egna barnbarn riskerade att få sämre kläder och mindre mat. Året efter hustruns död, överklagade Anders bouppteckningen till Häradsrätten och fick räkna upp värdet på Bihult till 400Rd. Så vitt vi kan utläsa hade 1/3 av fastigheten förbehållits barnen i första äktenskapet, vilket inte var enligt lagen. Dödsboet hade haft skulder på sammanlagt 180 Rd; bl.a. till Ingrids mor 75 Rd, bror Petter i Växjö 15 Rd och 58 Rd till en rik bonde i Skortaryd. I bouppteckningen framgår att krafter verkade för att dödsboets skulder skulle kvittas mot inventarier, trots att all lös egendom var kraftigt undervärderad. Detta hade missgynnat änklungen, men gynnat Nils och Ingrids tre barnbarn på Bihult. Vi kan utläsa att änkemannen hade blivit motarbetad av svärföräldrarna, men också att Anders och Ingrid hade levit likt ägare av större gårdar, fast de bara var åttingsbönder (1/8 mantal). Det var en stor belastning för en hemmansägare att ge barnen sin arvslott, vilket var hälften av överskottet inklusive fastigheten. Lösöret undervärderas alltid med 30% – 50% så att den efterföljande auktionen skulle skapa ett mervärde, men samtidigt måste änklungen köpa tillbaks både kreatur och inredning för att kunna leva och driva gården. Den som saknade ett socialt skyddsnät, blev ofta tvungen att avyttra sin egendom när skulderna växte och ränta lades på ränta. I bouppteckningen hade Anders benämnts "dannemannen", som var en hedersbeteckning på en duglig och ärlig bonde från en gammal aktningssläkt. År 1818 klarade han inte längre av att driva gården, utan måste sälja Bihult. Anders och Sara Cajsa och barnen inhystes på Storegård i Hult, där han försökte försörja sig som snickare, men det gick inte. Efter tre år förpassades familjen med sju barn till backstugan Holmsjö under Holma gård. Efter 1821 antecknades Anders Håkansson som fattig i husförhörslängden och 1825 skrevs både han och frun som utfattiga och försörjde sig genom att gå runt och tigga.

Samma år, det vill säga 1825, avled änkan Ingrid i Bihult 80 år gammal. Hon var ekonomiskt sinnad och hennes materiella standard var god. Ingrid hade alltid hållit sig väl med prästerskapet och 11 Rd i likstol till teologie doktor Jon Aspelin i Dädesjö prästgård samt 5 Rd till kyrkovärden Peter Nilsson i Vraneke Norregård borgade för en värdig begravning. Ingrid var stolt över att ha varit självägande bonde och markerade klasstillhörigheten genom sin klädsel, värderad till drygt 17 Rd. Hon kunde stoltsera med en svart klänning i satin och dotterns dyrbara klänning i blå vadmal från auktionen 1812. Vid sin död ägde änkan en ko och ett lamm och hennes låsta kistor låg många alnar vävda tyger. Under många år hade Ingrid berett och spunnit både lin och ull och sedan varit flitig vid sin vävstol. Hon hade också lånat ur drygt 90 Rd till bönder i Herråkra och angränsande socknar. Eftersom änkan hade överlevt sina tre vuxna barn, var det barnbarnen som fick ärva hennes. Dotterdottern Stina som hade växt upp på Bihult var gift med "dannemannen" Sven Månsson, brukare på Båtmansgård. Stinas yngre syskon var tonåringar och tjänade som dräng respektive piga i Attsjö. Det gick bra för båda. Johannes blev med åren ägare till ½ mtl Kårestad Hansagård och Johanna blev bondmora på 1/8 mantal Ormeshagalund i Hovmantorp.

På backstugan Holmsjö växte Anders Håkanssons och Sara Cajsas barn upp i fattigdom. Av deras elva barn dog tre som späda och elva år gammal drunknade sonen Israel i Myrasjön, helt nära deras backstuga. Efter konfirmationen skingrades syskonskaran. De flesta sökte sig till Lenhovda, Ekeberga och Furuby socknar, där de hade släkt och många av deras ättlingar utvandrade till Danmark, Tyskland eller Norra Amerika. 1843 avled Anders Håkansson 72 år gammal. Änkan Sara Cajsa Petersdotter överlevde honom med 25 år och dog i mars månad 1868 på komministergården I Väckelsång. Trots sin fattigdom hade Anders och Sara Cajsas dotter Stina Andersdotter blivit gift med en präst. Att hon härstammade från den ansedda kyrkoherdesläkten Schatelonius, hade säkert en avgörande betydelse. Eva Stina blev piga hos komminister Johan Magni i Uråsa socken och efter några år gifte de sig. 1879 flyttade paret till Järnsås i Jönköpings län och där avled Eva Stina 1898. Eftersom äktenskapet var barnlöst hade syskonbarnen arvsrätt efter henne. När Magni nonchalerade detta, försvarade Klaes Tumme sin hustrus rätt och stämde prästen inför rätta. Processen blev långvarig och dyr. När dom slutligen avkunnades i syskonbarnens favör var allt som Klaes fick ut en kaffeservis av nickel, den fattiges silver. I Växjö stifts Herdaminnena kan man läsa att Eva Stina Andersdotters far var byggmästare, men alla som kände till Anders Håkansson i Herråkra visste att han under många år hade varit utfattig och försörjde familjen genom att gå och tigga. Vad däremot ingen hade vetskap om var att sagde Anders Håkansson hade rötter till ledande män långt bak i tiden:

* Väpnaren Håkan Mattsson Båt av Billa på 1500-talet.

* Jöns Foglare Stensson Halvhjort af Älmtaryd på Hå i Hamneda på 1400-talet.

* Jöns Brudsson Lejonansikte, häradshövding i Sunnebro i på mitten på 1300-talet.

Det låter som en saga, men det är faktiskt sant...

Om Nils Peter Andersson och Anna Stina Petersdotter

I mars 1818 föddes Nils Peter Andersson på Hult Storegård i Herråkra socken och blev det nionde av Anders Håkanssons femton barn. Nils Peter växte upp i fattigdom och tjänade efter konfirmationen 1834 som dräng under sju år i Lenhovda, där hans farföräldrar och några farbröder hade bosatt sig. I socknen arbetade samtidigt Anna Stina Adolfsdotter som piga och det var troligtvis då som de fattade tycke för varandra. Anna Stina var född utom äktenskap och växte upp hos sin morfar Peter Tyrann. Han hade tjänstgjort som indelt soldat i Herråkra 1789 – 1802, men blivit sårad och begärt avsked. Tyrann var en orädd och stridig man som inte tvekade att stämma sina rotebönder inför häradsrätten. Han sadlade om till torpare och bosatte sig med hustru och döttrar på torpet Hallaryd under Ryd Södregård i Ekeberga socken. Där vittnade Tyrann i domstol till fördel för en fattig torpare i Gräsno som hävdade sin rätt mot en rik bonde. Anna Stinas mor var Catharina Petersdotter och hennes far var fänriken vid Kronobergs regemente, Hans Adolph Gyllenram, en beryktad fruntimmerskarl och häradsbetäckare med flera så kallade oäkta barn på bygden, men han erkände inte faderskapet. Anna Stina tecknades som oäkta barn men med efternamnet Adolfsdotter.

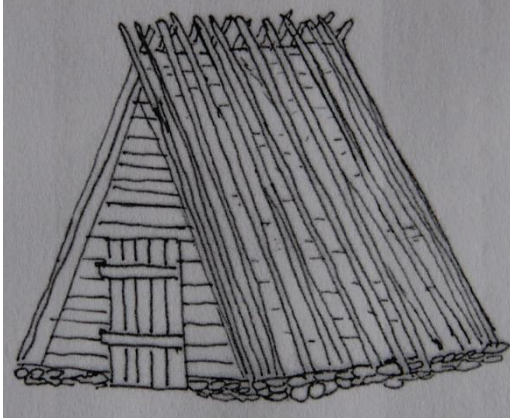
År 1841 var både Nils Peter och Anna Stina 23 år och giftasvuxna. Ändå flyttade hon till Linneryd som piga medan Nils Petter blev dräng på Gräsmo i Ekeberga socken. Kan det vara så att Peter Tyrann som var hennes giftoman motsatte sig att hans dotterdotter skulle ingå äktenskap med sonen till tiggare eller måste det unga paret helt enkelt ordna någonstans att bo och en försörjning innan de kunde gifta sig? Slutligen löste det sig. Mor Sara Cajsa Petersdotter var född i Skruv i Herråkra socken och hon hade släkt kvar i hemtrakten. På andra sidan Fibbleån från Skruv räknat tillhörde marken Attsjö Båtmansgård och där hade Nils Peters äldsta syster Stina och hennes man Sven Månsson varit brukare i åtta år, så Sven kände väl till de vidsträckta skogarna. I Båtmansgårds oxhage fanns den så kallade Åkersmaden, en åker omgiven av våtmarker. Där skulle man kunna anlägga ett torp...

1843 – 1866

De hårda åren när Johanstorp anlades och åtta barn föddes i den lilla enkla torpstugan.

Den 26 april 1843 präntade Nils Peter Andersson "N.P.A.S." längst nere på dokumentet och godkände därmed torpkontraktets hårda villkor. På egen bekostnad skulle han inom fem år uppföra en stuga nio meter lång och drygt sex och en halv meter bred. Dessutom skulle minst ett tunnland åker odlas upp och marken som hörde till torpet måste inhägnas. Den skog som då behövde fällas skulle Nils Peter kola för Lessebo bruks räkning och få kolarlön enligt fastställt pris. Betalningen för torpet var att utföra ett dagsverke i veckan på Båtmansgård med otte- och kvällsarbete, dvs. från klockan fyra på morgonen till klockan åtta på kvällen, varje vecka under hela året. Mat skulle han själv hålla med. Liksom andra torpare, som lydde under bergsrådet Johan Lorentz Aschan, beordrades Nils Peter att bevaka Lessebo bruks skogar. Ifall han upptäckte att någon huggit ned träd, eldat eller låtit sina djur beta i skogen, skulle detta genast anmälas på brukskontoret. Om torparen och hans hushåll uppfyllde alla föreskrivna villkor, gällde kontraktet hela hans livstid, men om de blev påkomna med liderlighet, uppstudsighet eller oredlighet, skulle familjen vräkas från torpet utan ersättning för uppförda byggnaderna och anlagda åkrar. Detta gällde också om Nils Peter sålde eller använde färska träd till bränsle. Kontraktet upprättades i två exemplar, varav torparen fick det ena. Därefter kunde han börja bryta den sandiga och steniga marken vid Åkersmaden i Attsjö Båtmansgårds Norra Oxhage, en halv mil från byn. Torpet skulle kallas Johanstorp.

Den 27 juni 1843 gifte Nils Peter Andersson sig med Anna Sofia Adolfsdotter från Ekeberga socken. Enligt torpkontraktet skulle byggnaderna i första hand uppföras av undermåligt timmer från det gamla utdömda 1700-talstorpets Josuatorp med tillhörande ladugård, som Lessebolaget hade rivit och fraktat till Åkersmaden. Fullgoda träd kunde bruket själv ha användning för. Om det ditkörda virket inte räckte till för att uppföra byggnaderna, skulle bolaget först utsyna vilka träd torparen fick fälla. Enligt kontraktet måste han bygga en relativt stor ladugård. Detta innebar att Nils Peter och Anna Stina inte skulle hinna bygga både boningshus och ladugård innan kylan satte in. För att kunna hysa den livsnödvändiga kon under den kommande vintern, måste de nygifta först bygga upp stallet. Själva fick de bo i en kåtliknande byggnad av rest timmer och delvis nedgrävd i marken. För att eliminera draget lades en jordvall upp mot ytterväggarna.

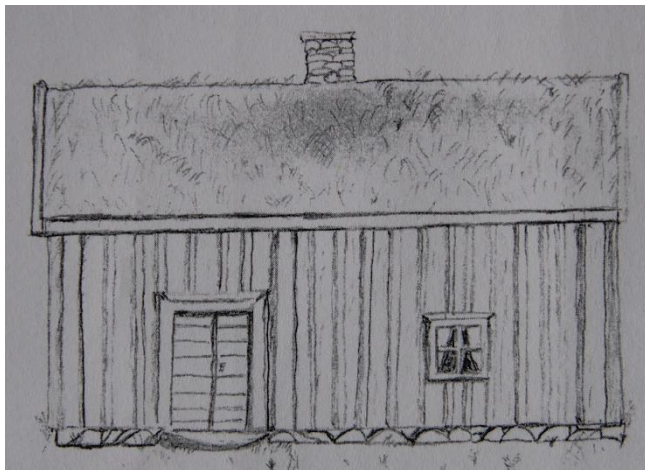
Nils Peter och Stinas yngste son Otto Gottfrid beskrev föräldrarnas första boning som en jordkoja med överbyggnad av timmer. Här innanför de upplagda vallarna som mätte 4x4,5 meter föddes deras första barn. Att det bara var två vittnen när dottern Helena döptes för tankarna till nöddop.

Illustration: Ingvar Malmberg.

Nils Peter accepterade de hårda villkor som bergsrådet Johan Ludvig Aschan dikterade för sitt blivande torp, eftersom han inte hade något bättre val. Endast den som är helt utlämnad, men samtidigt fast besluten att nå sitt mål, skulle flytta in i en så primitiva boning och där uthärda två vintrar. I jordkojan föddes deras första barn, dotter Helena den 27 augusti 1844, exakt fjorton månader efter giftermålet. Två år senare föddes Johan August och under de elva följande åren fem flickor. Alla överlevde till vuxen ålder.

År 1852 gjordes syn på Johanstorp. Protokollet finns inte bevarat, men eftersom Nils Peter fick bo kvar, verkar villkoren i kontraktet ha uppfyllts. Nästan tjugo år efter tillträdet hölls syn på Johanstorp den 18 september 1862 och skarp kritik riktades mot de usla förhållandena som familjen levde under. Om det började bli andra tider efter bergsrådet Aschans död 1856 eller om det berodde på att syningsmannen Israel Mathisson som var född i Herråkra kände familjen och upprördes över förhållandena, vet vi inte, men i syneprotokollet kan vi läsa: - Stället som är beläget på en mossö, drabbas varje år av nattfrosten, som skadar grödan antingen på försommaren eller på hösten. Åkerjorden består av två sandslätter och en stenbacke och vid torka blir avkastningen så dålig att torparen inte får lön vare sig för sitt arbete eller ersättning för utsädet. Stället ligger ½ mil från Attsjö by och nästan lika långt från Skruv i Herråkra socken. Det isolerade läget i väglöst land och ¼ mil från andra torp gör tillvaron högst äventyrlig vid snöfall och sjukdom. Fattigdom råder och det är svårt att få ihop till dagligt bröd till nio personer, fast de flesta kan bidra till familjens uppehälle. Det enda som stället kan erbjuda är att på mossarna slå och bärga ett magert hö för att föda kreaturen vintertid. Boningshuset som byggdes av gammalt timmer är så nu så dåligt att väggarna håller på att ramla eftersom knuthuvuden saknas. Detta gör nybyggnad oundviklig och den 18 år gamla murade spisen måste förstärkas för att klara en ombyggnad. Torparen hade brutit 1½ tunnland mark till åker och torpet klarade att vinterföda två kor och fyra får. Ladugården saknar dörr och gångjärnskrokar. (Eftersom det var dyrt att anlita en smed för att smida upphängning för dörren, stängdes öppningen till stallet igen med hjälp av lemmar och tvärslå. Texten är tolkad till nutida svenska).

Söder om torpstugan låg den timrade ladugården, 12 meter lång, 5,5 meter bred och 2,5 meter hög. Den var indelad till fähus, foderlada, loge och sädeslada. Spåntaket av ved hade lagts med stor omsorg och höll tätt ända fram till början av 1900-talet.

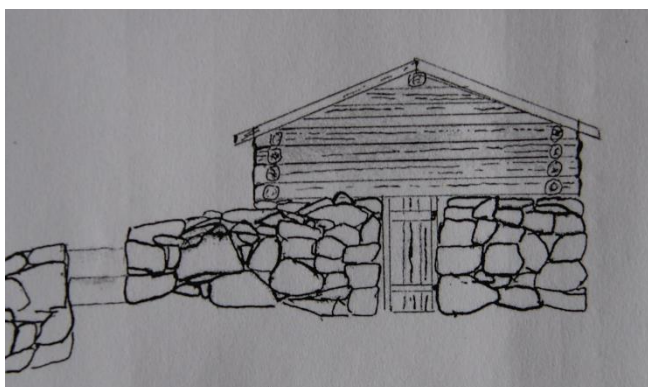
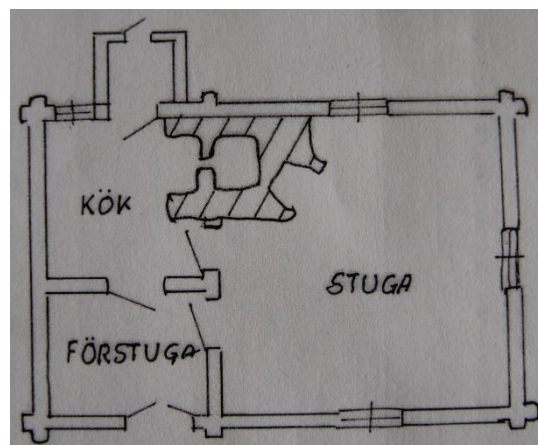

Teckning av nya huset: Ingvar Malmberg

Det gamla torpet var litet och lågt, men det nya huset som byggdes cirka 1863 blev nästan 13 m långt, 7 m brett och 3 m högt och med sex fönster. Taket var gjort av näver och grästorvor. Vinden var oinredd fram till 1886 då ett golv av sågytor lades in. Samma år brädfodrades knutarna på huset, de sex fönstren oljemålades både in- och utvändigt och huset målades rött.

Köket i det nya huset hade en förstuga och brädgolv. Tidigare hade torparen fått nöja sig med stampat jordgolv. Den stora spisen förbrukade mycket ved, men magasinerade värmen länge och användes både till matlagning och bakning. Det drog ändå kallt från förstugan och det tog hela tjugo år innan väggen mot köket äntligen kläddes med 1½ tums bräder.

Teckning: Ingvar Malmberg

Bilden visar potatiskällaren som placerats på en höjd öster om huset. Källarens bakre del utgjordes av ett jättestort runt flyttstensblock från istiden.

Teckning: Ingvar Malmberg

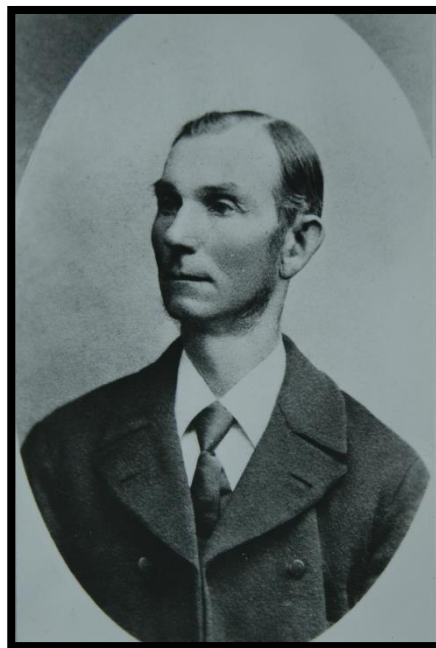
Anna Sinas första barn Helena föddes i en primitiv jordkoja och beskrevs som mindre vetande. Vid 20 års ålder hade hon slutligen lärt sig att läsa och förklaringarna till budorden utantill, men konfirmerad blev hon aldrig. Helena bodde mestadels hemma, men var ibland piga på någon gård i socknen. Anna Stinas övriga barn föddes i torpstugan byggd av undermåligt timmer; först sonen Johan August och därefter en dotter i snitt vart tredje år; Maria, Emma, Ida, Lovisa och slutligen Eva 1860. Fyrtiotvå år gammal kände deras mor att detta var sista barnet för hennes del. 1863 konfirmerades Maria och ett år senare började storebror Johan August att tjäna som dräng på Båtsmansgården. Eftersom Helena var "efterbliven" måste Maria, som var strak och storvuxen för sin ålder, göra också de tunga arbetsuppgifter som annars var dränggöra. Mor Anna Stina som hade trott att hon inte längre var fertil födde tvillingar 1864. Johannes dog efter några timmar och Hilda bara blev två år. Anna Stina var 46 år och att hon överlevde var ett under. Efter många graviditeter och med stigande ålder blir livmodermuskulaturen förslappad och om kraft saknas att pressa ut efterbörden förblöder kvinnan. Därför födde många kvinnor på 1800-talet barn efter barn, tills de slutligen dog i barnsäng.

1867 – 1886

Om missväxt, utvandring och ensamstående mödrar samt om hur Emma och Albrekt bildade familj.

Det kalla 1867 följdes av ett torrt och varmt 1868 och det blev missväxt två år i rad. Folk hungrade och svalt. Äldsta sonen Johan August återvände hem till Johanstorp och syster Maria arbetade som piga på Lilla Lysteryd. Trots eldningsförbud hade bonden på gården bränt av sly på en mosse. Ett par dagar senare gick han på högmässan och elden som hade legat och pyrt nere i mossen blossade upp och spred sig. Runt 6000 man från femton socknar bekämpade branden som rasade i fem dygn. Bonden på Lilla Lysteryd påstod att pigan Maria Nilsson hade blivit satt att vakta mossen, men i förhör förnekade hon att det förhöll sig så. När rättegången startade i oktober 1868 hade den 19-åriga flickan givit sig av till Danmark till fots. Arton månader senare återvände hon hem och födde strax därefter en son som döptes till Johannes Eberhard. Trots att föräldrarna på Johanstorp hade det så knapert att Nils Peter flera år var befriad från skatt på grund av fattigdom, förbarmade de sig och tog pojken som fosterson. De följande fem åren stannade Mia i hemmet. Som många av "Johanstorparna" var hon storvuxen och stark och blev outhärlig i det hårda arbetet på torpet. När det var dags att mala brödsäden hade familjen varken dragare eller kärra. Det var vid denna tid som Attsjöborna såg den resliga unga kvinnan komma bärande med 60 kg råg i en säck på ryggen på väg till Skäve kvarn. När mjölet blivit malt återvände Mia hem med rågmjölet på ryggen, en sträcka på drygt femton kilometer. I det gamla bondesamhället gällde att "en kvinnas händer ska aldrig vila", så under vandringen stickade hon strumpor.

I samband med nödåren lämnade många Sverige för att tjäna sitt levebröd. Våren 1869 arbetsutvandrade Mias yngre syster Emma till Tyskland för att arbeta på ett jordbruk i närheten av Hannover. Där träffade hon svenske Albrekt Olsson och blev med barn. Om Emma utvisades, vilket ofta hände gravida pigor, eller om hon frivilligt återvände hem vet vi inte. I mars 1872 födde hon en son på Johanstorp, Albrekt flyttade in och året därpå gifte de sig. Albrekt hade sina rötter i Algutsboda socken. Hans far hette Olof Ohlsson och var son till gästgivaren i Eriksmåla. Olof gifte sig med en gästgivar dotter från Örsjö och 1845 föddes sonen Albrekt. Fadern tog värving i Karlskrona men tröttnade på livet som soldat och rymde hem, vilket inte var så välbetänkt. Han dömdes till fem års fängelse i Karlskrona. Efter frigivningen återvände Olof hem, men livet i familjen var inte som väntat så han utvandrade till Norra Amerika och hördes aldrig mera av. Egentligen ville han ha sonen Albrekt med sig, men barnet förblev hos modern. Pojken sattes i lära och blev skräddare. Under våren 1868 reste Albrekt till Tyskland där han träffade sin Emma. Han hade tidigare arbetat som skräddare och såg mer ut som en balettdansör än en grovarbetare, men var senig och uthållig och klarade det krävande arbetet bra på torpet, i skogen och de långa dagsverken på Båtsmansgård. Med Albrekt som dräng behövdes inte Johan August längre på Johanstorp. Han blev fri att leva sitt eget liv och bildade några år senare familj i Jäths socken.

Albrekt Olsson. Foto: privat ägo

När Ida på Johanstorp döptes 1854 var nämndemannen Peter Johan Andersson och hans hustru Johanna från Torslund vittnen. Sexton år senare blev Ida en av de tolv konfirmander som fick bidrag från kyrkans bibelfond till en egen bibel. Föräldrarna betalade efter förmåga och bara sonen från torpet Djupadal (Svälteberg) fick större bidrag. Ida började tjäna som piga på Löjtnantsbostället i Herråkra och där födde hon tre år senare en dotter. Per Olof Pettersson på Kvarnaryd ställde upp som dopvittne tillsammans med Nils Peter och Anna Stina och bandet mellan torpen stärktes. Ida tilläts bo kvar trots barnet men emigrerade till Schleswig-Holstein 1875, efter att dottern dött av kikhosta tre månader gammal. Idas vidare öde är okänt.

Hemma på Johanstorp födde också äldsta systemen Helena ett barn 1874. Sonen Frans August fick efternamnet Eliasson, så troligen visste man vem som var far. De skrevs på socknens slut men bodde kvar på torpet under många år. Där bodde också föräldrarna med sin yngsta dotter Eva och fostersonen Johannes Eberhard. Emma och Albrekt väntade sitt femte barn och det blev trångbott när alla måste samsas i ett rum och kök. Trycket lättade när dottern Lovisa blev småskolelärarinna i Furuby 1874 och Maria samma höst började tjäna som piga på Attsjö Båtsmansgård. Lillasyster Eva konfirmerades 1875 och arbetade därefter på gårdar i Furuby och Herråkra.

1887 – 1807

Om torpets storhetstid och om resonemangsäktenskap

År 1885 anlade Lessebo bruk en ångsåg i Attsjös vidsträckta skogar. Klaes Johansson från Västorp deltog i arbetet och blev sedan eldare. Sågen drevs nämligen av en fjorton hästars lokomobil. Produktionen bestod av bjälkar, plank, bräder och slipers och var rätt hög för sin tid. Klaes avancerade snabbt till maskinist och chef vid Attsjö ångsåg. Han ledde arbetet, lejde folk, höll reda på hur många dagar varje man jobbat och betalade ut lönerna. Sågen var viktig för de kringboende. Allra störst betydelse fick de nya arbetstillfällena för det närbelägna Johanstorp, som tidigare varit ett av socknens fattigaste och mest isolerade torp. När Klaes hade fått ett bra jobb hade det blivit möjligt att bilda familj och hans tankar gick till Eva på Johanstorp. De var båda födda 1860 och gick och läste för prästen samtidigt. Precis innan Klaes skulle ha emigrerat till Amerika med sina bröder hade högra handen kommit in i den stora

sågklingan på Jonsabro såg och bara tummen och lillfingret blev kvar. Nu var det viktigt att visa att han trots sitt handikapp kunde försörja en familj och Klaes såg till att Nils Peter Andersson och Albrekt Olsson på Johanstorp budades i första hand. År 1887 utbetalades 43 kronor till gamle Nils Peter medan Albrekt tjänade 313 kronor. Detta år fick Klaes flytta in i en nybyggd tjänstebostad ca 150 meter från sågplatsen och kunde för sina blivande svärföräldrar visa upp ett stort hus bestående av fyra rum och kök, två rörspisar och en kökspis med bakugn samt två järnkaminer. Eva hade arbetet söderut under fem år, först som mejerska på Kullahalvön och därefter i Danmark. 1888 återvände hon för att gifta sig med Klaes Johansson och flytta in i det stora välbyggda huset på Attsjö Ångsåg.

Eva Caisa Andersdotter. Foto: Privat ägo.

För Johanstorp blev Sågen ett verkligt lyft. Förut hade torpet legat isolerat i väglöst land. Nu var det inte långt till socknens största arbetsplats och full aktivitet i storskogen. Livet blev mycket bättre för Albrekt och Emma, som inte längre behövde oroa sig för hur de skulle kunna hålla svälten från dörren. Tack vare svågern Klaes Tumme, som han kallades, var Albrekt den arbetare som tjänade bäst och 1889 kvitterade han ut hela 424 kronor. Fastän svärfar Nils Petter hade passerat de sjuttio, hade han krafterna i behåll och avlönades samma år med 92 kronor för sitt arbete vid Attsjö ångsåg. Efter 44 år som torpare hade denna kraftkarl lämnat över torpet till Albrekt, som 1887 undertecknade ett arrendekontrakt för Johanstorp. Även om den årliga arrendeavgiften erlades kontant, så kunde disponenten fordra att arrendatorn omedelbart utförde både dagsverken och körslor som han blev tillsagd att göra, men Albrekt skulle få betalt för arbetet. Bud från disponenten skulle omedelbart hörsammas och meddelas till grannar utan ersättning. Torparen fick hålla max tre får och dessa skulle bara vara i fårhagen och korna fick inte gå på skogsbete förrän efter midsommar. Jakt- och fiskerätten tillhörde bruket. Alla skyldigheter var noga reglerade och överträdelser skulle leda till att arrendatorn med familj avhystes. Efter femton år skulle de lämna torpet utan ersättning för

byggnaderna och åkrarna. När det blev 1902 förlängdes kontraktet med tio år och Albrekt beordrades att stängsla in torpets ägor enligt kartan från 1889.

På Johanstorp fick Emma och Albrekt barn vart annat eller vart tredje år och nio av tio överlevde till vuxen ålder. Emmas sista barn var dödfött och hon avled sex veckor senare på grund av den svåra förlossningen. Albrekt blev änklings ansvar för nio barn, två till nitton år gamla. Bouppteckningen visade att dödsboet ägde en stut, två kor, en kalv och tre får. Emmas kläder hade bara värderades till fem kronor, medan familjens stolthet och klenod var vägguret som värderades till hela åtta kronor. Diverse blomkrukor togs upp till sammanlagt en krona. Trots tuffa yttre omständigheter hade Emma pyntat hemmet och säkerligen glatt sig över att kunna skaffa något som inte var nödvändigt, bara vackert. Något för själen.

System Maria hade blivit understödstagare och skriven på socknen 1879 efter att ha fött sitt andra barn utan att vara gift. När Maria fyra år senare erbjöds att bli hushållerska hos Karl Pettersson Lyd, en gammal änklings i Risinge, ställde hon krav på giftermål och att hennes son skulle få heta Karlsson. Lyd hade tidigare ägt ett halvt mantal Risinge Södregård, men bodde nu på en backstuga under gården. Bruden var 34 år och brudgummen 66 år, nästan dubbelt så gammal. Nio år senare blev Maria änka. Hon fortsatte hon att vara skriven på "Mia Lydas", som backstugan i Risinge kallades, men tillbringade mycket tid hemma på Johanstorp. Föräldrarna var gamla och klarade inte längre av att arbeta, änklings Albrekt behövde någon som utförde alla de kvinnoarbeten en torparhustru måste göra och de nio minderåriga barnen behövde en mor. Maria ställde krav; skulle hon flytta till Attsjö för gott, så var det äktenskap som gällde och 1896 gifte de sig.

Trots att Johanstorp låg avses, ingick familjen i en social gemenskap. Johanstorp, Kvarnaryd och Hanahall låg långt från Attsjö by, men nära Herråkra socken, och kvinnorna på dessa tre torp kände en samhörighet. När det bjöds till ystagille, fattade Maria mjölkspannen och begav sig till Kvarnaryd och Hanahall. Ystagillet var kvinnornas egen dag då de träffades för att ysta ostar men också hade tid för att dricka kaffe, äta kakor och sitta ner och prata i lugn och ro utan barn och man. Att det var långt att gå var inget som avskräckte. Precis som sin syster Emma och deras mor Anna Stina höll Maria fast vid traditionen med ystagille som både stärkte banden mellan de tre torpen och gjorde ostarna godare. I början av 1901 hände något som lilla Adelina på Johanstorp och hennes kusin Anton på Attsjö ångsåg aldrig skulle glömma. Deras lärarinna Konstansia Lilja hade åkt hem till sin familj under den långa vinterledigheten och båda barnen brevväxlade med fröken fastän de bara var elva år. Det var stort.

Efter att ha varit torpare i mer än fyra decennier, avled Marias far Nils Petter 1897 vid 79 års ålder. 1907 dog änkan Anna Stina 89 år gammal och samma år blev Maria änka för andra gången. Tillsammans hade hon och Albrekt och de nio barnen förbättrat sin levnadsstandard markant och auktionen efter hans död inbringade 629 kr. Begravningen kostade 108 kronor och var således ett ordentligt kalas. Detta var ett sätt för familjen både att hedra Albrekt och att visa att de hade råd att bjuda. När skulderna var betalda ärvde änkan 116 kr 70 öre, så mycket pengar hade Maria aldrig haft tidigare. Hon flyttade till sin son Eberhard på Bihult i Herråkra socken och en cirkel slöts, men kraftkvinnan Maria förblev skriven på Johanstorp.

Av Emma och Albrekts nio barn tog två efternamnet Ohlsson och sju Albrektsson.

*Karl Peter Ohlsson f. 1872
Hemmansägare på Bohult i
Lenhovda socken.
Blev 89 år.
"Kalle i Bohult"*

*Ida Mathilda f. 1873
Flyttade till Växjö.
Kokerska.
Gifte sig aldrig.
"Röa Thilda".*

*Johan Oscar f. 1875
Flyttade till Skåne.
Handlare i Gualöv.
"Johan i Gualöv"*

*Jenny Charlotta f. 1878
Kokerska i bl.a. Skåne och
på Öland.*

*Emilia f. 1880
Gift med skomakare
Enblom i Madesjö,
Kalmar län.*

*Axel Ferdinand, f. 1884.
Den siste som är skriven
på Johanstorp. Arbetade
bl.a. i skogen och på
järnvägen mellan Attsjö
och Årydsjön. Frisk i
ungdomen. Avled på
hospitalet i Växjö.*

*Amanda Gustafva f. 1882. Var piga i Stockholm.
Frisk i ungdomen, men på äldre dagar psykiska
problem. Bodde då hos lillasyster Adelina.*

*Nina Adelina f. 1888.
Gift i Jät. Husmor.
"Adelina i Jät".*

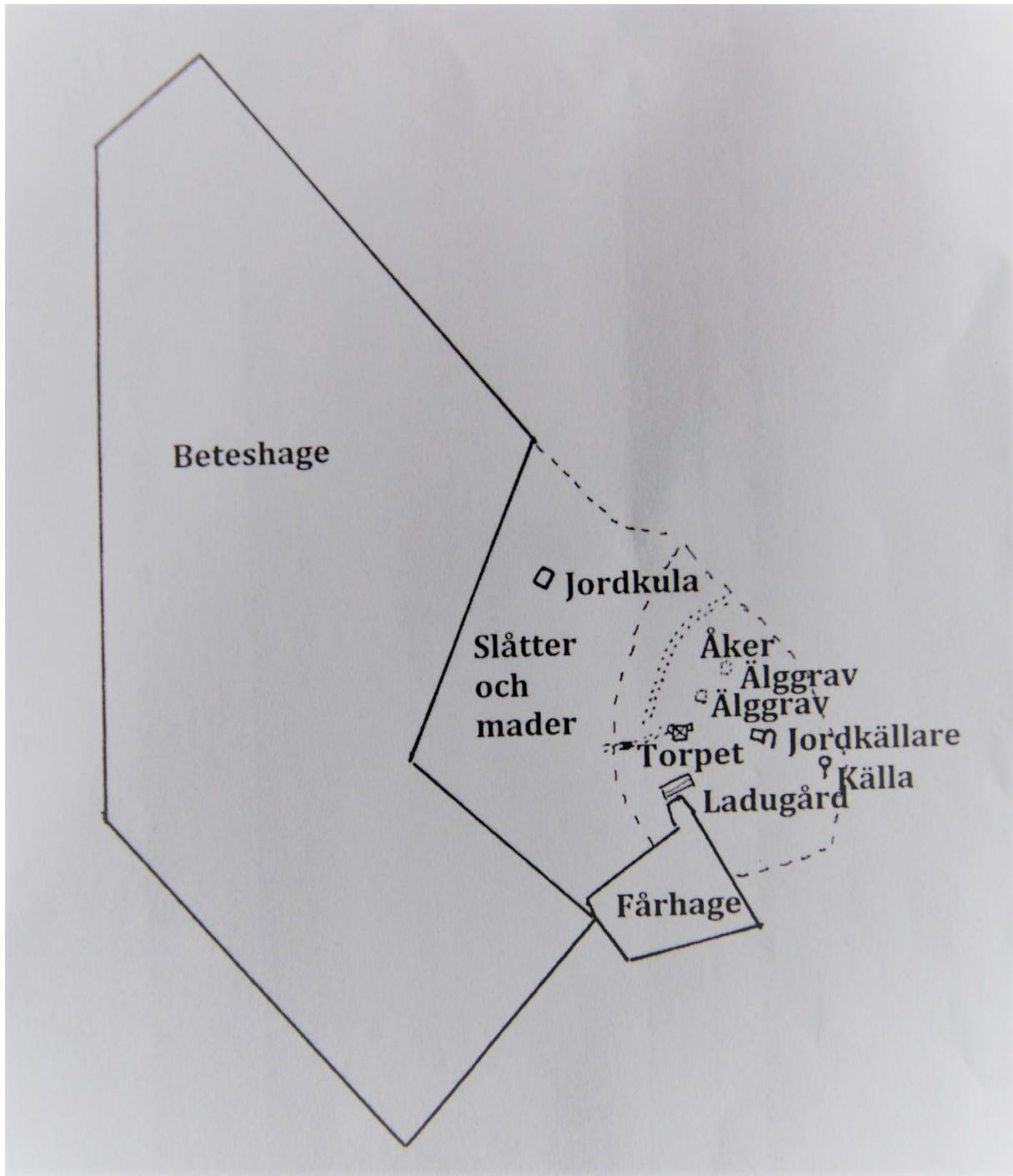

*Otto Gottfrid Ohlsson,
f. 1886. "Olle i Nybro"
byggmästare i Nybro.
Firman finns ännu.*

O. G. Ohlsson
BYGGNADS AB OG OHLSSON

Foto: Privat ägo.

När vi i början av 2000-talet besökte Johanstorp härskade friden. Två resta stenar på ömse sidor om den gamla gångstigen visade var torpet började. I närheten hittade vi vallarna till Nils Peters och Anna Stinas koja där de hade överlevt två kalla vintrar, ensamma i väglöst land. Nu bredde frodig mossa ut sig på platsen. Från torpet och ut mot åkern låg en stenlagd väg som höjde sig över den sankna mossmarken. En tidig morgon följde vi högvägen och fortsatte sedan österut. Solstrålarna fick dagdropparna i spindelnäten att gnistra i det vissna gräset. Marken blev allt våtare och vi nådde fram till Fibbleån. Där stod vi i stilla begrundan.

Ingvar Malmbergs skiss över Johanstorp baserat på karta från 1887, upprättad av Per Svanbeck för Lessebo bolaget. Lessebo Bruksarkiv

När Ingvar 1981 för första gången besökte Johanstorp, följde han uppkörda traktorspår in i skogen och kom till en inhägnad med nyplanterade granar. Innan planteringen hade den näringsrika jorden från den f.d. fårhagen avlägsnats och lagts upp i en hög, som täckte några av syllstenarna till en större byggnad, som senare visade sig vara ladugården. Till minne av många års odlarmöda, lutade ett rostigt gammalt spadblad mot grunden.

Tjugo år senare gick vi tillsammans förbi granarna, som nu trängdes i inhägnaden, och fortsatte längre in i skogen. Där stigen passerade en liten våtmark, var den upphöjd och försedd med två minimala kallmurade brovalv, påminnande om en detalj i Sven Nordqvists Findus-och-Pettson-värld. Plötsligt såg vi något mycket konstigt uppe i den stora gamla furan, som stod precis där stigen börjar gå uppför mot huset. Det var brunsvart och rörde sig av och an och påminde oss om de huggormar som vi en gång hade sett para sig i en enbuske på Hallands Väderö, men ormar brukar inte kräla upp i träd i Sverige. I kikaren kunde vi se att det var en göktyta, som blivit påkommen i bohålet och sin vana trogen gjorde ormliknande rörelser med halsen. Det var enda gången vi såg henne i hackspettens gamla bohål.

Den hårdtrampade stigen fortsatte upp mot ingångstenen till torpstugan. På baksidan fanns en utbyggnad till köket och vid sidan om den hade man slängt ett par gamla söndriga gjutjärnsgrutor från 1800-talet. Inne i torpargrunden gjorde vi ett fynd som berörde oss; det hårda jordiga ovanlädret till en barnsko. Ingen har användning av bara en barnsko. Kan det ha varit lilla Hilda Charlottas? 1864 födde Nils Petters hustru tvillingar, barn nummer åtta och nio. Pojken levde bara ett par timmar, men flickan blev två år innan hon plötsligt dog. Då var Anna Stina fyrtioåttå år. Strax därefter byggdes det nya torpet och på den tiden var det vanligt att lägga ett mynt och en flaska med lite brännvin under grunden så "att det aldrig skulle fattas pengar eller brännvin i stugan" och en barnsko för fruktsamhet och att barnen skulle få vara friska. I nästan 150 år hade den lilla skon legat där skyddad av brädgolvet, som redan i början av 1900-talet hade varit i dåligt skick, och nu var helt förmultnat.

På torpets åkrar var jordlagret tunt. Längst i öster fanns en rund stenfri åker, men där lär marken ha varit så sandig att grödorna ofta visnade vid torka. Mellan stugan och åkern hittade vi två rektangulära försänkningar och tankarna gick till barngravar, men de barn som föddes och dog på Johanstorp begravdes på kyrkogården i Furuby. I stället har vi med åren förstått att detta rörde sig om två älggravar. Både jakträtten och fiskerätten tillhörde Lessebo Bolag, men ännu i dag lever ryktet i Skruv om Johanstorparna som notoriska tjuvskyttar. För dem var jakten en fråga om överlevnad. Allt som gick att konsumera på en älg, utan att kunna spåras, togs till vara. Skelett och hudarna grävdes ner för att undgå upptäckt.

Det var inte bara högvägen och stigen och den stensatta brunnen som vittnade om gediget arbete och ordning och reda. Flera av odlingsrösen var uppstaplade så att de liknade små kallmutade väggsnuttar. På avstånd såg det ut som lämningar efter någon slags byggnader. Vi funderade länge innan vi kom underfund med hur potatiskällaren hade sett ut, men ordentligt byggd var den och det bärande timret stod ännu på 1930-talet.

Att utforska Johanstorp var som att komma till en annan värld.

Efter orkanerna Gudrun och Per blev granbarkborren ett gissel i de småländska skogarna. På Johanstorp fick angripna träd stå kvar allt för länge. Avverkningen blev brutal. Maskiner hade skadat torpgrunden genom att köra rakt över den, skylten med torpets namn hade mejats ner och ovanpå spisröret tronade ett fällt träd. Vi gick runt i förödelsen och letade, men kunde inte lokalisera högvägen eller gångstigen eller bron över sankmarken och inte heller älggravarna eller vallarna runt den första provisoriska bostaden. Det kändes...

Ett kulturarv hade gått förlorat.

Johanstorp den 17 april 2019

*Ett träd hade fallit rakt över spisröret och torpskylten hade körts ner.
Foto: Ingvar Malmberg.*

De viktigaste källorna, förutom kyrkböcker via Arkiv Digital:

Afräkningsböcker Lessebo bruk G1a. 1887 – 1888. Lessebo bruksarkiv.

Bouppteckningar (Arkiv Digital):

Nils Persson på Bihult. Uppvidinge häradsrätt FII:10, sid 1805.

Ingrid Nilsson på Bihult. Uppvidinge häradsrätt FII: 15, sid 284.

Ingrid Persdotter på Bihult. Uppvidinge häradsrätt FII:21, sid 95.

Emma Andersdotter på Johanstorp. Konga häradsrätt FII:59, sid 93.

Albrekt Olsson på Johanstorp. Konga häradsrätt FII:66, sid 31

Ingvar Malmbergs släktarkiv.

Thomas Albrektssons släktarkiv.

Torpkontrakt för Johanstorp 1843 och 1887 samt syneprotokoll 1862, 1889, 1900 och 1907.

Fastighetshandlingar för Attsjö Båtmansgård Fla:35. Lessebo bruksarkiv.

Ångsågen löner G24 A:1. Åryds Bruksarkiv på Linnéuniversitetet i Växjö.

Moster Mia från Johanstorp

*Berättelsen är baserad på föredraget "Människorna bakom namnen",
som vi höll i Attsjö skola den 9 oktober 2008.*

När vi flyttade ihop 2004, satte sig Ingvar ner mitt bland högarna med böcker och läste högt från Hovmantorp/Furuby Årskrönika 1995. Artikeln var skriven av bland andra Allan Karlsson, som vi inte kände till, och handlade om Moster Mia, som Ingvars mamma Ziva kände mycket väl: "Under svåra förhållanden med lite mat, dåliga bostäder och hårt arbete växte det upp färgstarka och originella personer. En del var också utrustade med enorma kroppskrafter. En sådan var Mia på Johanstorp. Hon bar en halv tunna råg i en säck på ryggen till kvarnen vid Skäve och tillbaks igen, när hon fått säden malen. Detta var en vandring på över 15 kilometer och måste ha tagit ganska lång tid. Mia utnyttjade tiden till att sticka ett par strumpor medan hon gick."

Sedan visade Ingvar boken *Heta låga* av Sture Stamming. Romanen handlade om den stora skogsbranden 1868. Trots eldningsförbud hade bonden på Lilla Lysteryd tänt en eld och sedan begivit sig till kyrkan. Enligt uppgift skulle han satt pigan att vakta, men hon blev förförd av husbondens son och inte förrän det var för sent upptäckte ungdomarna att elden hade spridit sig. Så här skildrar Stamming pigans desperata försök att kväsa lågorna:

"Med en enruska som vapen gick hon elden till mötes. Som en furie slog hon bland grästuvorna, piskade eldstungorna tillbaka. Röken sved i hennes ögon. Hettan var näst intill olidlig. Men det måste hon tåla. Måste, måste!

Hon slog, blundade och slog, för allt hon förmådde. Förbannade sig själv i ena ögonblicket, bad en bön i nästa.

- Käre Jesus hjälp mej!

Men elden gav inte vika."

År 2006 lärde vi känna Allan Karlsson som bott den mesta delen av sitt liv på Attsjö Norregård. Han bodde nu på Sköntorp och en kväll när vi satt i det gamla soldattorpet och pratade om Stammings bok, frågade Allan oss: - Vet ni vem pigan i berättelsen var? Vi skakade på huvudena, för det hade vi ingen aning om. – Det var Maria Nilsson från Johanstorp. Vi kände tanken svindla; Moster Mia! När vi ringde och berättade för Ziva och Lissy, blev det först alldeles tyst. Sedan utbrast moster Lissy: - Stackars kvinna. Inte det också. Reaktionen gjorde oss handfallna och nyfikna på Moster Mias liv.

I dopboken kan vi läsa att Johanna Maria Nilsson föddes nyårsdagen 1849 på Johanstorp under Båtsmansgård. Torpet bröts av Nils Petter Andersson och hans hustru Anna Stina Adolfsdotter 1844. De blev tvungna att bo i en jordkoja i mer än ett år och där föddes deras första barn Helena. Detta var Attsjös fattigaste och eländigaste torp. I protokollet från torpsynen 1862 påpekades att Johanstorp låg halvmilen både från Attsjö by och Skruv i Herråkra, "äfvén aflägsset från andra torp ¼ mil utan väg, i allo, högst äventyrligt vid snöfall och sjukdom". Den magra åkermarken på 1½ tunnland gav vid torka ringa lön för möda och utsädet, och på omgivande kärrmarker drabbades höskörden årligen av nattfrosten. Nils Petter och Anna Stina fick nio barn. Mia föddes som nummer tre i denna familj som levde på marginalerna.

Mia lärde sig läsa och att rabbla upp Luthers katekes utantill men inte att skriva, liksom många flickor vid den här tiden. Fjorton år gammal konfirmerades hon 1863 och ett år senare började storebror Johan August att tjäna som dräng på Båtsmansgården. Eftersom äldsta systemen Helena var "efterbliven", måste Mia göra också de tyngsta arbetsuppgifterna som annars var drängagöra. Det kalla 1867 följdes av ett torrt och varmt 1868 och det blev missväxt två år i rad. Magra sinade kor gick råmande och letade efter föda. Folk hungrade och svalt. Denna sommar arbetade Mia som piga på Lilla Lysteryd. Bonden ville passa på att utvidga sin odlingsareal och tände en brasa, fast det var eldningsförbud. Sedan gick han på högmässan, där allt folket hade samlats för att be om regn. Efteråt påstod han sig ha sagt till Mia att vakta elden, men hon blev förförd av husbondens son och när de åter kom tills sans hade elden fått fäste i vegetationen och spreds okontrollerat. Två dagar senare hotades bebyggelsen i Kårestad och Attsjö, där några torp och ladugårdar brann upp. Runt 6000 man från femton socknar bekämpade branden som rasade i fem dygn och omfattade 3 km².

I oktober 1868 inleddes rättegången där ansvar skulle utkrävas. Maria Nilsson från Johanstorp hade i förhör förnekat att hon blivit tillsagd att vakta elden. När rättegången startade i oktober månad infann sig inte alla åtalade. De sades att sonen på stället hade flytt till Norra Amerika. Moster Mia gav sig av till Danmark. Samhällets fattigaste hade inte råd att segla till Amerika, de gick till fots till Danmark. Högravid återvände Mia 18 månader senare och födde strax därefter en son som döptes till Frans Eberhard. Föräldrarna förbarmade sig och tog pojken som fosterson. De följande fem åren stannade Mia i hemmet. Som många av "Johanstorparna" var hon storvuxen och stark och blev outhärlig i det hårda arbetet på torpet. När det var dags att mala brödsäden hade familjen varken dragare eller kärra. Det var vid denna tid som Attsjöborna såg den resliga unga kvinnan komma bärande med 60 kg råg i en säck på ryggen på väg till Skåve kvarn. När mjölet blivit malt återvände Mia hem med rågmjölet på ryggen, en sträcka på drygt femton kilometer. I det gamla bondesamhället gällde att "en kvinnas händer ska aldrig vila", så under vandringen stickade hon strumpor. Efter fem år blev Mia piga på Attsjö Båtsmansgård och födde 1879 sonen Carl August. Fadern, som var son till Gustaf Johansson på Attsjölyckan, ville inte ta sitt ansvar och Mias åldriga föräldrar kunde inte försörja ännu ett utomäktenskapligt barn. Mia blev understödstagare men var en som ovanligt stark kvinna och måste arbeta hårt för sitt levebröd.

I samband med nödåren lämnade många Sverige för att tjäna sitt levebröd där det gick att få ett jobb. Våren 1869 arbetsutvandrade Mias yngre syster Emma till Tyskland. Där träffade hon svenske Albrekt Olsson och blev med barn. Om Emma utvisades, vilket ofta hände gravida pigor, eller om hon frivilligt återvände hem vet vi inte. I mars 1872 födde hon sin son på Johanstorp, Albrekt flyttade in och året därpå gift de sig. Han hade tidigare arbetat skraddare och såg mer ut som en balettdansör än en grovarbetare, men var senig och uthållig och klarade det krävande arbetet bra; på torpet, vid Attsjö ångsåg, i skogen och de långa dagsverkena på Båtsmansgård. Emma födde nio barn, som alla nådde vuxen ålder, och Johanstorp blev ett av de mest trångbodda torpen i hela Furuby församling. Förutom Emma med familj bodde hennes föräldrarna där med fostersonen Eberhard samt äldsta systemen Helena med sin son. Systemen Ida födde också ett barn utan att vara gift. Hon tjänade på Löjtnantsbostället i Herråkra och när spädbarnet dog flyttade Ida 1875 till Slesvig Holstein och hördes inte av. Hemma på torpet hade föräldrarna passerat de sextio och där väntade Emma och Albrekt sitt femte barn.

Så hände det sig att en gammal änklings, Karl Lyd i Risinge, erbjöd Mia att bli hushållerska men nu ville hon inte längre bli utnyttjad utan ställde krav på giftermål och att hennes son skulle få heta Karlsson. Lyd hade växt upp på bl.a. på Attsjö Båtsmansgård och på Olsagården i Furuby,

där fadern var brukare. Självt hade han ägt ett halvt mantal Risinge Södregård, men sålt av efterhand och alla hans fem barn hade sedan länge flyttat hemifrån. I mars 1883 gifte Mia sig med Karl Pettersson Lyd som bodde på en backstuga under Risinge Södregården. Bruden var 34 år och brudgummen 66 år, nästan dubbelt så gammal.

Drygt 130 år senare gjorde Hemmesjö hembygdsförening en vandring mellan Södregårdens torp. Man konstaterades då att det inte fanns några spår efter Lyds backstuga som revs ett år efter Mias död. Kvar finns en lada med fähus där nere och en uthuggen trappa upp till höslinnet. Eftersom det blev för dyrt att låta såga bräder var golvet till slinnet gjort av spräckt virke och gångjärnen till dörren hade tillverkats av gamla hjulskenor. Det berättades att Mia i stugan hade en Moraklocka och på Skåpet stod en sockerskål med sockerbitar, som hon bjöd på. För henne måste vitt socker hugget i små fina fyrkantiga bitar ha varit en lyx. Deltagarna i vandringen upplystes också om att Lyds ladugård hade legat på andra sidan landsvägen och att "Lydarna" körde virke till Karlshamn och fick ta en bräda per lass. Torpet bar namnet Stenslund, men folk i allmänhet nämnde det Mia Lydas.

På Johanstorp födde systemen Emma barn vart annat eller vart tredje år. När hon dog 1891 var barnen minderåriga, ingen hade ännu fyllt 21 år. Bouppteckningen visade att dödsboet ägde en stut, två kor, en kalv och tre får. Familjens stolthet och klenod var vägguret, som värderades till hela åtta kronor medan den avlidnas kläder bara värderades till fem kronor. Diverse blomkrukor togs upp till sammanlagt en krona och berättar att Emma trots tuffa yttre omständigheter hade orkat och glatt sig över att kunna pynta hemmet. När Karl Lyd dog 1892, fortsatte Mia att vara skriven i Risinge, men tillbringade mycket tid med att hjälpa sin familj på Johanstorp. Lillasyster Eva, som var gift med maskinisten Klaes Tumme och bodde på Attsjö Ångsåg, hade svår reumatisk värk, så Mia brukade hjälpa henne bl.a. med stortvätten. Det var då som det fruktansvärda hände 1895; Evas treåriga dotter Esther fick kokhett vatten över sig och skällades svårt. Den lilla flickan låg med svåra plågor i två veckor innan hon dog och den enda smärtlindring som fanns var brännvin.

I början av 1890-talet hade föräldrarna på Johanstorp blivit gamla och klarade inte längre av att sköta torpet. Samtidigt behövde änkingen Albrekt hjälp med alla kvinnoarbeten som en torparhustru måste utföra och barnen behövde en mor. Mia vägrade att bli oavlönad hushållerska och ställde krav även på Albrekt. Om hon skulle flytta dit för gott så var det äktenskap som gällde och 1896 gifte Mia sig för andra gången, 47 år gammal. Året därefter dog hennes far Nils Petter och tio år senare både hennes mor och hennes make. Tillsammans hade Mia och Albrekt och barnen förbättrat sin levnadsstandard och auktionen efter hans död inbringade hela 629 kr. Albrekts begravning kostade 108 kronor och var således ett ordentligt kalas. Detta var ett sätt för familjen att visa att de hade råd att hedra den avlidne. Nu hade de höjt sig ovanför fattigtröskeln. När skulderna var betalda ärvde Moster Mia 116 kr 70 öre. Så mycket pengar hade hon aldrig ägt, varken förr eller senare. Änkan fortsatte att vara skriven på Johanstorp, fast hon bodde hos sin äldste son Eberhard i Lilla Bihult i Herråkra socken.

Lillasyster Eva hade på grund av sin svåra reumatiska värk varit tvungen att lämna den rymliga moderna tjänstebostaden på Attsjö Ångsåg och flyttade i januari 1900 till f.d. soldattorp N^o36 i Furuby. När Eva dog 1916 var hon bara 56 år gammal men helt förvärvat. Med åren hade maken Klaes Tumme kunnat friköpa det lilla torpet. När han blivit änking flyttade Mia in och hushållade för honom och hans yngste son Karl, som var lite egen och aldrig flyttade hemifrån. Äldste sonen Anton jobbade däremot vid järnvägen och bodde i Malmö med hustrun Anna och döttrarna Ziva och Lissy. Vid fyllda nittio år berättade systrarna om sin barndoms

oförglömliga somrar hos farfar Klaes "Tumme" och moster Mia i det gamla soldattorpet, som nu kallade Stenslund. De pratade med värme om denna kvinna som ännu är märkligt närvarande inom släkten, trots att det snart är 175 år sedan hon föddes på Johanstorp, Attsjös fattigaste torp.

Moster Mia kom från enkla förhållanden, åt enkel mat och klädde sig i enkla kläder. Närmast kroppen bar hon ett långt linne av oblekt bomullsväv. Sommartid hade hon inga benkläder men vintertid långa mamelucker av grovt oblekt bomullstyg, knutna med snören nedom knäna. Samma tyg var underkjolarna gjord av och på vintern bar hon flera stycken ovanpå varandra. Ytterst hade hon sedan en färgad kjol, men denna togs ofta av då Mia arbetade inomhus. Runt midjan knöt hon det blå- och vitrandiga förklädet. Hennes blusar var vanligtvis randiga, rutiga eller prickiga och knäpps högt upp i halsen. Inomhus gick Mia barfota eller i strumpsock och utomhus hade hon träskor. Inte förrän på 1930-talet började hon använda vanliga skor.

Moster Mia gick i kyrkan varje söndag. Hon klädde sig i svart klänning med sidenlyster och till denna en svart högknäppt blus. Från nedersta byrålådan tog hon varsamt fram en vacker svart sidenschal med broderier och fransar. Detta var en fästemannagåva och hon var mycket rädd om sin schal. Så snörde hon på sina svarta stora skor som såg ut som herrskor och bara användes till fint. Efter söndagsmiddan läste Moster Mia högljutt ur Postillan. Då höll sig alla i huset undan. Ensam satt hon i köket och läste så högt och entonigt att det hördes ända ut på vägen. Denna stund fick hennes mansstarka arbetsstora händer vila.

Foto från början av 1930-talet. Privat ägo.

Maten Moster Mia lagade var salt och grov. Basfödan var havregrynsgröt och grovt bröd, bakat på mjöl där delar av agnarna fanns kvar. Ofta åt hon och Klaes salt sill och potatis. När hushållsgrisen hade slaktats, saltades den ner i kar på vinden och köttet var så salt att det fick vattnas ut innan det kunde användas. Mjöl och vatten sattes tillsammans med surdegen att jäsa över natten och sedan bakade Mia sex-sju surdegslimpor. Brödet förvarades i en sädesbinge på vinden och smakade så surt att Ziva inte kunde äta det. Däremot tyckte hon

mycket om det extra extra saltade smöret som Mia gjorde. När Claes och Mia ätit färdigt, skrapades resterna ner i stävan, som stod vid köksingången. Allt diskades i mycket hett vatten utan såpa direkt i en järngryta på spisen. Mia gnodde rent med en disktrasa, som var en bit trikå från ett par uttjänta kalsonger. Med samma trasa torkades vaxduken på köksbordet. Diskvattnet hälldes i stävan och gavs till grisen. Allt togs tillvara. Mia hade två korgar, där ena sidan var flat. När hon ville ge kon lite extra gott foder hängde hon den ena på ryggen, den andra fram över bröstet. På fötterna hade hon träskor och på huvudet en skär rutig schallett, som täckte håret och en hel del av ansiktet. Sedan gav sig Mia i väg för att hamla lite löv och i handen hade hon en risbit, yttersta delen av en gammal lie som försetts med ett handtag. För Moster Mia var det primära att kunna sätta fram mat på bordet medan Zivas och Lissys mor älskade blommor. En sommar grävde Anna upp en rabatt bakom huset och planterade perenner som hon fått av sina vänner. När familjen kom till Stenslund sommaren därpå var alla blommorna försvunna. Mia hade sått kålrötter i stället. Klaes ägde inga får, men Moster Mia köpte ull som hon kardade, spann och därefter färgade svart. Till Claes stickade hon svarta sockar och till sig själv riktiga långa strumpor. Ziva och Lissy fick var sitt par sådana i julklapp innan de börjat skolan. Stumporna luktade får och var så hårt stickade att de var nästan omöjliga att få på. Dessutom stacks de och kliade så fruktansvärt att flickorna inte ville använda Mias strumpor om det inte var jättekallt ute.

Efter allt Maria Nilsson gått igenom i sitt långa liv, skulle det mycket till för att göra henne upprörd. När Ziva och Lissy bråkade kunde deras mor bli så arg att hon höll på att gå i taket, men Mia var alltid helt lugn och log bara stilla. Att Claes ibland blev arg och skällde brydde hon sig inte om de minsta. Hon gjorde ändå som hon ville. Moster Mia sade att de tjugo åren i Furuby var de mest bekymmersfria i hennes liv och flickorna var mycket fästade vid henne. Torsdagen den 19 augusti 1937 klockan elva på kvällen dog Mia på ålderdomshemmet i Furuby 88 år gammal. När hon somnade in vakade Ingvars moster Lissy över henne. Vad varken hon eller Siv visste, var att Mia hade en äldre syster Helena, hon som föddes i jordkulan på Johanstorp. Som efterbliven nämndes hon aldrig och de sista fem åren i sitt liv gömdes hon undan på ålderdomshemmet i Furuby. Under flera somrar hade flickorna bott nästan granne med Stenslund utan att veta om att hon existerade. Helena dog samma år som Moster Mia, 93 år gammal. Systrarna begravdes intill varandra på Furuby kyrkogård. Sonen Frans August lät resa en gravsten över sin mor Helena. När en skylt satte upp om att gravrätten upphört, blev ett av Zivas och ett av Lissys barn gravrättsinnehavare, varpå Allan Karlsson i Attsjö spontant yttrade: - Äntligen har Helena fått upprättelse. När Klaes Tumme dog året efter Mia och kriget sedan började, fanns ingen som skötte graven. Den ogräsbevuxna kullen väckte anstöt och försvann omärkligt. Moster Mia vilar nu till höger om Helenas smyckade grav, obemärkt under den gröna gräsmattan.

Maria Nilsson föddes på 1840-talet till ett liv i fattigdom. Som ung kvinna genomlevde hon flera traumatiska händelser. Hon arbetade hårt och lärde sig att ta vara på allt, för att få litet att räcka till många. En kvinna som fanns till för andra.

Källor förutom kyrkoböcker:

Karlsson, Allan, ledare av studiecirkeln *Torp och Torparminnen* 1974 - 1975. Sammanställning av torpinventeringen i Attsjö by av Furuby församling 1974 – 1975. Hovmantorp/Furuby Årskrönika 1995.

Stamming, Sture. *Heta låga*. 1980.

Synprotokoll 1862 på torpet Johanstorp. Lessebo Bruksarkiv, kartong 35, handling N° 50.

Studiecirkeln på vandring kring några torp som tillhört Risinge Södregård. Hemmesjö Hembygdsförening 1989.

Ziva Malmbergs och Lissy Lindgrens berättelser om Moster Mia. 2004 – 2018.

Skogsförmannen Klaes Tumme på Attsjö ångsåg

Denna berättelse av Bodil Stefansson och Ingvar Malmberg har tidigare varit införd i Hovmantorp/Furuby Hembygdsförenings Årskrönika 2012 och i Kronobergsboken 2015.

Klaes Johansson. Foto: Ingvar Malmberg

Nu för tiden är det inte många, som minns Klaes Tumme, men en hel del har hört hans namn. Klaes Johansson, som han egentligen hette, föddes 1860 i Furuby socken på torpet Näset under Truvedsgård i Västorp. Fadern Johannes var känd för att aldrig slå sina oxar, när han körde in dem, utan pratade dem i stället till rätta. Johannes behandlade djuren runt sig bättre än människorna. Klaes hade sex bröder och en syster. Alla nådde vuxen ålder, men systemen gifte sig mot föräldrarnas vilja och dog i sin första barnsäng. Klaes var begåvad, hade höga ambitioner och ville komma uppåt på samhällsstegen. Hemma i Småland var detta inte att tänka på. Men på andra sidan Atlanten låg möjligheternas land...

Redan i början av 1850-talet hade farbrodern Anders Petter Glader och tre fastrar flyttat till Minnesota för att bosätta sig vid indiansjön Ki Chi Saga. Det hade gått bra för Klaes många kusiner på andra sidan Atlanten. En av dem hade till och med blivit senator i staten Minnesota och ägde en farm på 600 tunnland. Redan 1869 hade Klaes två äldsta bröder utvandrat för att prova lyckan i Amerika. Hösten 1881 var Klaes tjuugoett år och arbetade på Västorps såg. Snart skulle han emigrera med sina äldre bröder Frans Elof och Sven August. Huruvida den unge mannen dagdrömde om sitt livs största äventyr eller vad som fick honom att brista i koncentration, vet vi inte, men något gick fel. Den stora vassa sågklingan kapade av högerhanden så att bara tummen och lillfingret blev kvar. En månad senare utvandrade bröderna, medan Klaes måste återvända till föräldrahemmet. De följande åren innebar en kamp för att bli självförsörjande och skapa ett nytt liv. Tack vare okuvlig envishet lärde han sig att hantera en yxa och att skriva med vänster hand. Genom att surra fast hammarskaftet längs höger underarm med två remmar kunde han klara att spika. Klaes hade dessutom ett gott läshuvud och fick studera på Skogsskolan i Omberg.

År 1885 anlade Lessebo bruk en ångsåg i Attsjös vidsträckta skogar. Klaes deltog och arbetade därefter som eldare. Sågen drevs av en fjorton hästars lokomobil. Vattnet till ångmaskinen kom från "Pumpamossen" och leddes ca 300 meter i uppborrade träledning. Till Attsjö såg transporterades stockarna oftast med oxspann, vilket med fördel skedde vintertid. Produktionen bestod av bjälkar, plank, bräder och slipers och var rätt hög för sin tid. Här i Attsjös gammelskog växte väldiga träd, som användes till höga fartygsmaster och fraktades till Malmö och Karlshamn med oxspann. I närheten av sågplatsen kan man ännu idag se kolarkojor och milbottnar, där restprodukterna kolades. Under 1897-1899 hyrdes Attsjö såg med personal ut till Ångsågsbolaget i Visslanda, för att såga upp det virke, som bolaget köpt från Åryds bruk. Klaes avancerade snabbt till maskinist och chef vid Attsjö ångsåg. Han ledde arbetet, lejde folk, höll reda på hur många dagar varje man jobbat och betalade ut lönerna. Varje månad skickade han skriftliga rapporter till Åryds bruk och måste dessutom upprätta en årsrapport. Bokföringen på moderkoncernen Lessebo bruk var minutiös och såväl utgifter som inkomster skulle noga redovisas.

Sågen var viktig för de kringboende. På lönelistan fanns bönder från Attsjö, Furuby och Åryd samt torpare från bl. a. Hanehall, Östratorp, Mosebacke, Högstorp, Odlingen, Näset, Klerebohult, Nyatorp och Karonsberg. Allra störst betydelse fick de nya arbetstillfällena för det närbelägna Johanstorp, som tidigare varit ett av socknens fattigaste och mest isolerade torp. Nu såg Klaes till att hans blivande svärfar och svåger budades i första hand. År 1887 utbetalades 43 kronor till gamle Nils Peter Andersson medan Albrekt Olsson tjänade hela 313 kronor. Detta år fick Klaes flytta in i en nybyggd tjänstebostad ca 150 meter från sågplatsen. Det stora huset bestod av fyra rum och kök, två rörspisar och kökspis med bakugn samt två järnkaminer. Grunden var lagd av tuktad sten. Resterna av boningshuset och den lilla ladugården samt jordkällaren kan man i dag hitta på andra sidan vägen, från sågen räknat.

År 1888 gifte Klaes sig med sin konfirmationskamrat Eva Nilsson från Johanstorp. I ungdomen hade hon likt många andra fattiga torpardöttrar fotvandrat ner till nordvästra Skåne och arbetat som mejerska både på Kullahalvön och i Danmark. På sågplatsen födde Eva fem barn. Hon drabbades av en aggressiv reumatisk värk och hade svårt att klara allt som krävdes för att sköta ett hem. Storasyster Maria brukade komma och hjälpa till bland annat med stortvätten. Det var då som det fruktansvärda hände; Evas treåriga dotter Esther fick hett vatten över sig och skällades svårt. Den lilla flickan plågades i två veckor innan hon dog. I maj 1897 föddes en son, som skulle heta Arvid, men gudmodern från Båtsmansgården lade till "Vitalis", vilket prästen antecknade i dopboken – till föräldrarnas stora förvåning. Arvid Vitalis dog kort därefter och när modern kyrktogs den 13 juni, var hennes späde son redan begravnen. Eftersom Eva hade svår reumatisk värk, tvingades familjen 1901 att flytta från Sågen till Furuby. Där arrenderade Klaes f.d. soldattorpet No 36, senare kallat Stenslund.

Attsjö Ångsåg lades ner 1903, när Tingstad Trävaru AB i Göteborg köpte Åryd bruk. Klaes blev nu planteringsledare, huggare och apterare eller tummare som det också kallas, dvs. beräknade hur många kubik ett träd innehöll. Fast Klaes bara gått i skolan några få år, var han mycket duktig i matematik och utarbetade under sin tid i Attsjö en "Kubikbok för trävarurörelse". Den första upplagan kom ut 1898 och den andra 1902.

Eftersom det fanns mycket bra timmer i Attsjöskogarna anlades en järnväg ner till Furuby. Därifrån kunde stockarna flottas över Årydsjön till sågverket och masugnen vid Åryd bruk. En nio km lång vägbank byggdes, klippor och block avlägsnades och sankmarker fylldes ut. En km sydost om Attsjö by byggdes lokstallet, där loket Svalan stallades in nattetid. Den nuvarande vägen mot Attsjön passerar i dag rakt genom där byggnaden tidigare låg. Brunnen där man tog vatten till ångloket finns bevarad i närheten av lastplatsen. Efter att ha testkörts lilljulafton 1906 kunde Attsjö-Furuby järnväg tas i bruk vid nyåret. Genom sina goda kontakter ordnade Klaes med att äldste sonen Anton 18 år blev lokförare i början av 1907. Han tjänade 3,25 kr/dag och lillebror Axel 1,25 kr/dag som eldare.

Bygdehistorikern Erik Eriksson från Hanagården i Furuby skrev om Klaes Tumme i boken *Byaksitan*: "De tre första åren Attsjö-järnvägen användes, avverkades ca 1 miljon kubikfot i Attsjö... Klaes Johansson hade med hjälp av ett par apterare hand om denna avverkning. Vid något tillfälle fanns hela 100 huggare och körare sysselsatta under hans ledning. Han upprättade apterings- och avlöningslistor, satte ut hyggen, ackorderade om priset, hämtade pengar i Åryd och avlönade. Om dagarna var han ute i skogarna och "tummade", som var en allmän benämning på att aptera. Klaes Johansson blev därför så småningom "Klaes Tumme" och på kvällarna samt långt in på nätterna satt han på sitt rum och räknade och skrev. På sommaren var han "plantör". Han hjälpte även bönderna med uppräknings av skog på rot. Åryds bruk lönade inte Klaes Johansson efter förtjänst. När sedan bolaget började anställa s.k. skolat folk, skogvaktare och skogsinspektörer, blev Klaes Johansson överflödig. Till vad han hade utfört utan skolor eller hjälp av skriv- och räknemaskiner, fodrades flera utbildade personer... Av den arbetsgivare, som han så energiskt tjänat, blev han illa lönad. De sista åren i hans liv var därför tämligen dramatiska."

År 1916 inträffade tre stora händelser i Klaes liv; han köpte Stenslund, hustrun Eva dog efter många års sjukdom och Maria Nilsson (Moster Mia) flyttade in för att hushålla för honom och yngsta sonen Karl. Klaes var en sällskapsmänniska och levde upp när det var fest. Barnbarnet Ziva Malmberg minns ännu hans beryktade 60-årsfest i maj 1920. Huset var fullt av Klaes manliga vänner. Svärdöttrarna Anna och Agnes servade dem med mat och dryck. Mot slutet av festen när stämningen var på topp skulle Klaes Tumme hissas fast han var storvuxen och tung. Bland de starka karlar som ämnade slänga honom till väders fanns brodern Wille Slaktare, som var stenhuggare i Hovmantorp och den legendariska tjuvskytten Tengbom. När alla tog i, flög jubilarerna upp i luften och rakt igenom spännpappen i taket. Rummet fylldes av fint damm, gammal snustorr vitmossa och hostande frustande gubbar.

När Antons döttrar Ziva och Lissy var åtta respektive sex år gamla, ville Klaes visa upp dem för släkten hemma i Västorp. Anna klädde upp sina små flickor och överlämnade dem med viss bävan till svärfadern. Från Oskar på Getingagården lånades vagn och hästen Måbba Sissan. Ziva minns hur de körde in på infarten till Amundsgård i Västorp och att där bodde en man, som hade så stora fötter att inga skor passade. I stället bar han hemmagjorda halmtofflor. För vart ställe de besökte, blev Klaes allt gladare och allt fullare. På hemvägen somnade han, men hästen kände vägen och hittades själv hem. I nerförsbacken innan Getingagården fick "Måbba Sissan" bråttom och sista biten bar det av i full fart. Ziva och Lissy var livrädda och klängde sig fast i vagnen för allt de var värda. Mamma Anna, som väl kände sin svärfars svagheter, hade

haft hjärtat i halsgropen hela eftermiddagen och var lättad, när flickorna äntligen kom hem igen. Fler utfärder med farfadern blev det aldrig, men Ziva glömde aldrig detta äventyr så länge hon levde och det var länge det - 102 år.

Klaes hade under många år gått mil efter mil i svår terräng. Kroppen smärtade efter att ha farit illa i regn, rusk och köld ute i skogarna. Eftersom han bara hade en ytterst liten pension, var den gamle tummaren tvungen att arbeta in i det sista, trots värk och stela leder. På grund av artros i höftlederna kunde Klaes varken böja sig framåt eller sitta på vanliga stolar. Han köpte då kyrkstötens stol från Furuby gamla kyrka och lät sätta dit nya längre ben. Sommartid brukade äldste sonen Antons familj bo på Stenslund. Heta sommardagar längtade Klaes efter ett dopp i Årydsjön, men kunde inte längre simma eller vada ut på djupt vatten för att svalka sig. Då hände det att han fick sitta på en stol ute vid "Sanden", medan de andra hjälptes åt att hålla vatten över honom. Alla kunde se hur den gamle tummaren njöt med kropp och själ.

Foto från Stenslund på slutet av 1920-talet.

Sittande från vänster Karl Klasson, Klaes Tumme, Moster Mia. Stående Ziva och Lissy samt föräldrarna Anna och Anton. Foto: Ingvar Malmberg

Claes Johansson dog på Stenslund den 21 mars 1938. Han blev 77 år. Kvar på vinden låg hundratals tunna träskivor fullskrivna med uträkningar. De hade brukats i stället för anteckningsblock, när Klaes var ute i skogarna och mätte för att räkna ut virkesmängder. Efter hans död användes dessa spånor som tändved. Inte en enda finns bevarad. För sent insåg man hur unika de var. Men Klaes tummares alnamått och tummare finns bevarade till eftervärlden. I dag pryder de väggen hemma hos artikelförfattarna.

Källor förutom kyrkböcker:

Hamilton, Henning och Petersson, Thorsten. *Byaksitan*. 1971.

Stefansson, Bodil. *En man som hetade Glader*. 2017.

Lessebo Bruksarkiv: Aflönings- och kapitalböcker för Åryd bruk.

Åry bruksarkiv på Växjö universitetsbibliotek: Aflöningslistor samt inventarieförteckningar för Attsjö Ångsåg.

Muntliga familjeberättelser: Anton Klaesson, Ziva Malmberg och Karin Klasson.

Hur gick det för Klaes Tummes bröder i Norra Amerika? (Bonusmaterial)

År 1869 hade Klaes två äldsta bröder Peter Johan och Carl Gustav utvandrat för att prova lyckan i Amerika. Hösten 1881 var Klaes tjuugoett år och arbetade på Västorps såg. Snart skulle han emigrera med sina äldre bröder Frans Elof och Sven August. Den stora vassa sågklingan kapade av högerhanden så att bara tummen och lillfingret blev kvar. En månad senare utvandrade bröderna, medan Klaes måste återvända till föräldrahemmet. Tack vare släktforskaren John Linn i Texas, vet vi att två av hans bröder tjänstgjorde vid järnvärnvägen i Minnesota och enligt familjehistorien blev en tredje bror lokförare, men förolyckades. Vid denna tid var det järnvägens utbyggnad som styrde samhällsutvecklingen både i USA och i Sverige. Att tjänstgöra vid järnvägen eller bli lokförare, hade samma status som flyget och flygkaptener i mitten av 1900-talet och databranschen på 2000-talet.

Redan 1853 hade Anders Peter Glader och två systrar anlant till Minnesota efter en fasansfull seglats. Helena hade gift sig med en änkling från Tävelsås och hette nu Porter. När storasyster Christina med man och söner också anlände, bodde tre av syskonen nära varandra igen, men nu vid Chisago Lake eller Ki Chi Saga, som Vilhelm Moberg benämnde sjön. I oktober 1869 utvandrade Klaes äldste bror Peter Johan tillsammans med sin två år yngre bror Carl Gustav. Tack och lov hade de, trots nödåren 1867 och 1868, haft pengar nog att köpa biljetter till Minnesota. Från Minneapolis var det 65 km till Chisago County där släkten bodde. Eftersom bröderna var uppvuxna i ett samhälle där torparsöner tog sig fram till fots, borde de ha klarat av att gå dit på en dag. Vid Chisagosjön fick Carl Gustav träffa sina fastrar Christina och Helena, som hade varit vittnen vid hans dop 1851.

När Peter Johan kom till Minneapolis ändrade han sitt namn till Peter Nelson. Han arbetade först som tågagnstädare på rangerbangården och avancerade till inspektör för städningen. Tio år efter ankomsten gifte Peter Nelson sig med faster Helenas bonusdotter Johanna Porter, som dess för innan jobbade i olika familjer i Minneapolis som hembiträde. 1880 föddes dottern Edna. Fyra år gammal hade Johanna tillsammans med sina syskon och resten av familjen genomlidit helvetet på barken Laurvig på färden över Atlanten. I Amerika smittades både hennes mor och farfar av kolera och dog. Ett år efter ankomsten till Chisago, gifte fadern sig med Helena. Johannas bröder deltog i inbördeskriget tillsammans med Gladers söner, som gifte sig med Johannas systrar. Alla bosatte sig sedan i Atwater i Kandiyohi County och efter Peters Nelsons död 1903 flyttade Johanna också dit. De fem syskonen vilar nu på samma kyrkogård.

Dottern Edna flyttade till Seattle i staten Washington och gifte sig 1908 med Carl Asa Mayo. Carl hade avlagt en akademisk examen vid University of Minnesota och blev först chef för ett virkesföretag i Seattle, för att slutligen arbeta med försäljning och finansiering inom tvätteribranschen. Den 11 januari 1930 var den 52-åriga Carl i Idaho när han plötsligt förlorade

herraväldet över sin bil, som for igenom broräcket och genom isen på floden Coeur D'Alene, ett fall på fyra meter. En timme efter olyckan fann polisen Mayos kropp. Sonen Robert Porter Mayo, som blev faderlös vid tretton års ålder, tog masterexamen i ekonomi och började på skattemyndigheten i Seattle. Under många år var Robert president för the Federal Reserve Bank i Chicago och ledde banken genom kristider med inflation och hög arbetslöshet. Karriären kröntes när han utsågs till president Richard Nixons "first budget director". Trots sina högstatusjobb trivdes "Bob" bäst när han fick vara i naturen och tälta med familjen. Han dog 2004 vid 89 års ålder och vilar på en vacker skogskyrkogård i Idaho. Ett av barnbarnen gjorde karriär inom databranschen, 2000-talets högteknologiska motsvarighet till 1800-talets järnvägar, och arbetade bl.a. i Silicon Valley.

I maj 1881 utvandrade ytterligare två av Klaes Tummes bröder. Frans Elof, som var 28 år, avreste från Malmö hamn med hustrun Carolina, deras små söner och den fem år yngre brodern Carl August. Destinationen var Stillwater, två svenska mil norr om Chisago Lake och fyra mil från Minneapolis. Det kändes tryggt att komma till staden, där deras äldre bröder fanns och en dryg timmes tågresa bort bodde släkten från Västorp. Frans Elof Johannesson ändrade sitt namn till Frank Elof Nelson och arbetade som snickare på rangerbangården i Minneapolis för Northern Pacific. Hustrun Carolina var sjuk i TBC och dog 1901. Under sorgeåret besökte deras tjuugoettåriga son Carl Wilhelm det gamla landet och bodde då hos sin farbror och namne stenhuggare "Wille Slaktare" i Hovmantorp. Besökaren koms främst ihåg för att han mosade potatis och sås, vilket fick namnet "Amerika stuv", vilken åts med gaffel. Redan då hade även Carl TBC och avled två år senare i Minneapolis. Efter sorgeåret gifte fadern Frank om sig med Maria Seilitz från Stockholm. År 1908 flyttade paret till Chisago County och köpte ett hus i närheten av hans många kusiner. Northern Pacific hade övertagit järnvägsnätet i regionen och Frank fortsatte att jobba på rangerbangården som snickare, Frank Nelson blev 73 år gammal och dog den 27 juli 1926 efter hjärtinfarkter. Begravningen började med samling i sorgehuset kl. 14.00, varefter gudstjänsten hölls i Swedish Lutheran Church i Chisago City. De många vackra begravningsbuketterna vittnade om hur respekterad och uppskattad Frank var av sina många vänner och släktingar. Fröknarna E. Bloom och L. Magnusson framförde flertalet sånger, både i hemmet och i kyrkan. Fyra av kistbärarna var ättlingar till släktingarna från Näset; Sumner R. Glader (son till farbror Anders Peter), Frank Porter (son till faster Helena), Enoch Sandberg (son till kusin Maria) och Solomon Lindahl (son till kusin Carl, som var vittne vid Franks dop den 19 april 1853). Människorna bytte land men gemenskapen från hemlandet bestod i flera släktled.

Intresset för järnvägar är ett släktdrag. När Attsjöbanan togs i bruk, ordnade Klaes med så att äldste sonen Anton som var 18 år blev lokförare i början av 1907. Han tjänade 3,25 kr/dag och lillebror Axel 1,25 kr/dag som eldare, inte illa för en trettonåring. Värnplikten gjorde Anton vid Ingenjörsbataljonen i Boden. Han återvände hem som sergeant och blev "tummare", mätte och stämplade ut skog för avverkning. När avlöningen hade kvitterats ut, märkte Anton att han fick mindre betalt än sin fem år yngre bror som var lokförare på Attsjöbanan, på loket Svalan. Anton sökte sig till järnvägen, blev stationskarl, konduktör och slutligen tågmästare med behörighet för utrikes resor. Bror Axel lämnade järnvägen, men Antons barnbarn Rune och hans son Christoffer är kunniga och aktiva tågentusiaster.

Naturligtvis är det omöjligt att veta vilken vändning Klaes liv hade tagit om han också hade kunnat emigrera. Vi tror att den unge mannen hade haft goda utsikter för att klara sig bra i USA. Han var tekniskt och matematiskt begåvad och hade förmågan "att leda och fördela arbetet". Dessutom hade han ett fördelaktigt utseende och var omvitnat socialt begåvad, råämne för en "selfmade man".

(Spännande berättelser om Klaes släktingar och andra nybyggare vid Chisago Lake finns att läsa i boken "*En man som hetade Glader*" av Bodil Stefansson.)